

ונהוי מצי למינקט נמי דמודו רבנן באדם כפות, אלא נקט רבי נתן, דלדידיה גם בעופות יש הבדל בין כפות לשאינו כפות].

אמר ליה רב אדא בר מתנה לאביי: והא הני פרסאי, דכמאן דכפיתי דמו, שרוכבים כשהם מעוטפים בכגדים רחבים, דבר המגביל את תנועתם, וגם הם עצמן מפונקים ואינם דורכים על הארץ. ואמר רבי יוחנן: בן בתירא ורבי נתן אמרו דבר אחד. שבן בתירא מתיר בסוס לפי שחי נושא את עצמו.

והרי בן בתירא מתיר למכור אפילו לפרסיים שהם ככפותים, ובהם הרי רבי נתן מודה דלא אמרינן חי נושא את עצמו?

ומתריצינן: **התם, רק רמות רוחא גסות הוא דנקיט להו לפרסיים שאינם הולכים ברגליהם, ואין זה נחשב ככפות.**

דההוא פרדשכא ממונה מהמלך דרתח מלכא עילויה, ורהיט רץ תלתא פרסי בכרעיה ברגליו. ומוכח כי כשהם רוצים הם יכולים לילך על הארץ.

שנינו במשנה: **את המת במטה חייב וכן כזית מן המת... ורבי שמעון פוטר.**

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן. וכן אמר רב יוסף אמר רבי שמעון בן לקיש:

פוטר היה רבי שמעון אף במוציא את המת לקוברו, שאעפ"י שיש כאן צורך המת, מכל מקום הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שאין בה צורך לאדם המוציא.⁽¹⁾

ולא תימא דלא פטר רבי שמעון אלא במוציא את המת לחוץ לסלקו ממנו, דאין צורך בהוצאה זו לא לגוף המוציא ולא לגופו של הדבר המוצא.

אמר רבא: ומודה רבי שמעון במוציא מר, "את חפירה", כדי לחפור בו, וספר תורה לקרות בו, דחייב.

ומקשינן: **פשיטא שחייב על הוצאתם. דאי הא נמי מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, תיקשי, אלא, מלאכה שצריכה לגופה לרבי שמעון – היכי משכחת לה?**

ומתריצינן: **מהו דתימא דלא מיקרי מלאכה הצריכה לגופה עד דאיכא צורך בין לגופו של המוציא ובין לגופה של הוצאה, שצריך את החפץ המוצא כדי לתקנו.**

כגון שהוציא מר, את חפירה, כדי לעשות לו טם. שהתקלקל חוד האת וצריך להתקין עליו רדיד פח שיהא ראוי לחפור בו. וכגון מוציא ספר תורה כדי להגיה אותו, לתקנו, ולקרות בו.

אדם מת? ותיריך, דהכא גם הצורך של המת אינו גוף הקבורה אלא שלא יהא מונח בביון. נמצא דגם הקבורה הוי א"צ לגופה. וכתב עוד, דמכאן יש לפשוט שאלת הגמרא בסנהדרין [מ, ב] אי קבורה משום בזיונא אי משום כפרה, דאי משום כפרה הרי היא צורך המת, ולמה פטר רבי שמעון.

עליו חטאת", שבא לומר שאין לחשוש לתחומין כיון שאין בו חטאת.

1. הקשה השפת אמת, למה פטור כשהוציא לצורך המת דהרי אם יוציא לצורך אדם אחר ודאי חייב, אף שאין לו בזה תועלת, ולמה יש חילוק בין אם מוציא לצורך אדם חי או לצורך

דמי קאמינא להוציאו לרה"ר? הרי לכרמלית קאמינא! שהוא רק איסור דרבנן⁽²⁾, וקיימא לן: גדול כבוד הבריות, כמו הוצאת המת ממקום בזיון, שדוחה את לא תעשה שבתורה. והיינו, שדוחה איסור דרבנן, שהסמיכו את הוראתם על לאו ד"לא תסור"⁽³⁾.

תנן התם במסכת נגעים: התולש סימני טומאה מנגע שבגופו, כגון שתי שערות לבנות שבבהרת, והכוח את המחיה שבשאת, שהיתה שם מחית בשר חי, שהוא סימן טומאה בנגע השאת, וצרב אותה כדי לבטלה ולטהרה — עובר בלא תעשה ד"השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות". דילפינן מינה איסור לתלוש סימני טומאה של נגע.

ועל כך איתמר:

תלש שעה אחת מתוך שתיים שבבהרת — חייב. שהרי בכך טיהר את הנגע.

ואם תלש שעה אחת מתוך שלש, שעדיין נשארו שתי שערות לטמא את הנגע:

רב נחמן אמר: חייב מלקות.

רב ששת אמר: פטור.

קא משמע לן שדי בכך שיש צורך למוציא בלבד, שצריך את האת כדי לחפור בו ואת ספר התורה לקרות בו, למרות שאין צורך לגופה של ההוצאה, לתקן את הדברים המוצאים עצמם.

הוא שכבא מת דהוה בדרוקרא שם מקום.

שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקיה בשבת מהבית לכרמלית לפי שהיה מוטל בבזיון, או שהיתה דליקה בבית, או שהיה מוטל בשמש שעלול להסריח, ונהניח עליו ככר או תינוק כדי להתיר איסור טלטול מוקצה. רש"י^[1].

אמר ליה רבי יוחנן אחוה דמר בריה דרבנא לרב נחמן בר יצחק: כמאן התרת להוציאו — כרבי שמעון דפוטר על הוצאת המת?

אימר דפטר רבי שמעון דוקא מחיוב הטאת, אבל איפורה דרבנן מיהא איכא!?

אמר ליה רב נחמן בר יצחק: האלהים! דעיילת ביה את! אתה בעצמך היית עושה זאת, ואפילו לרבי יהודה דמחייב על הוצאת המת.

הרא"ש^[ש].

והשפת אמת כתב לחדש דאף ר"ש מודה דמלאכה שאי"צ לגופה אסורה מדאורייתא אלא שאין בה סקילה וחטאת. עיי"ש שכ"כ הפנ"י וחזר בו מכח קושיא, והשפת אמת מתרץ הקושיא.

3. ואף שהותר איסור דרבנן של הוצאה

2. כתב הר"ן, דאפילו לר"ש מותר רק לכרמלית ולא לרה"ר אף שהוא רק איסור דרבנן, כי לא התירו מפני כבוד הבריות רק איסור שעיקרו מדרבנן, כגון הוצאה לכרמלית, אבל מלאכה שאי"צ לגופה לא התירו, כיון שלפעמים יתכן שמלאכה זו עצמה תהיה צריכה לגופה, כמו שאמרו בירושלמי בגוי שהוציא את המת להאכילו לכלבו. [ועיין הערה 3 בשם תוס']

את הבית בכך שיותר אינו מטמא בטומאת אהל.

והא דתנן פטור מיירי דאפיק חצי זית מכזית ומחצה, שעדיין נשאר כזית שלם בתוך הבית ולא הועיל להפסיק את הבית מלטמאות טומאת אהל.

הרי, שלא אמרין ד"אהני מעשיו" בכך שאם ינטל עוד מעט מהכזית שוב לא יטמא בטומאת אהל.

והוא הדין לנוטל שצורה אחת מתוך שלש שערות שבנגע שאינו חייב.

ורב נחמן אמר לך: לעולם אידי ואידי חייב, ואפילו מוציא חצי זית מכזית ומחצה.

והא דתנן פטור מיירי דאפיק חצי זית ממת גדול⁽⁴⁾ שלא הועיל כלום במעשיו.

[ולאו דוקא ממת גדול, אלא הוא הדין

ומבארין: רב נחמן אמר חייב: שהרי אהני הועילו מעשיו. דאי משתקלא חדא אחריתא, שאם תילקח שורה נוספת מתוך השתיים הנותרות — אזלא לה טומאה.

רב ששת אמר פטור: כי השתא מיהת, הא איתא עדיין לטומאה.

אמר רב ששת: מנא אמינא לה שפטור?

דתנן במתניתין: וכן המוציא כזית מן המת וכזית מן הנבילה שהוציאם בשבת — חייב.

ודייקין: הא אם הוציא רק חצי זית — פטור.

והתניא: חצי זית חייב?

מאי לאו: הא דתניא חייב, מיירי דאפיק חצי זית מכזית, שהיה בבית כזית שלם והוציא חצי ממנו, שהוא חייב משום שטיהר

לכרמלית עדיף להוציא את המת בלא ככר או תינוק כדי למעט באיסור דרבנן של הוצאה לכרמלית.

אולם דעת הרבה ראשונים וכן מבואר ברש"י בסוגיין, דגם בכרמלית צריך ככר או תינוק. וביאר הר"ן שיטה זו, לפי שע"י ככר אנו מתירין רק איסור אחד של הוצאה ואילו בלא ככר אנו מתירין עוד איסור של מוקצה. ועוד, שלא נתוסף איסור הוצאה ע"י הככר לפי שהוא טפל למת, שהרי הוא מתיר את טלטולו, וכמו שמצינו במוציא את החי במטה דפטור על המטה מפני שהיא טפלה לו.

4. וה"ה כשלא היה יותר מחצי זית והוציאו דפטור אלא דזה פשיטא ולכן נקט בחצי זית ממת גדול דהוי רבותא טפי. תוד"ה והא.

לכרמלית, מ"מ טלטול מוקצה שיש בעצם טלטול המת לא הותר, אלא רק ע"י הנחת ככר או תינוק עליו. וכתבו התוס' לעיל ע"א בד"ה גדול, שלכן לא הותר איסור מוקצה כיון שיש עצה של ככר או תינוק.

ובתוס' הרא"ש כתב טעם אחר למה הקילו בכרמלית יותר ממוקצה, דבהוצאה לכרמלית איכא תרי דרבנן, חדא שהיא כרמלית, ועוד שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, וקיי"ל כר"ש דפטור. וכך ביאור הגמרא: דאפילו לרבי יהודה אינו רק איסור דרבנן לכרמלית, וממילא לרבי שמעון דיש תוספת היתר דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה יש להתיר משום כבוד הבריות.

ויש ראשונים הסוברים דאי"צ ככר או תינוק אלא בטלטול מבית לבית. אבל בהוצאה

מוציא חצי זית משני כזיתים דפטור. שאינו חייב רק באופן שאחר הוצאתו נשאר שיעור מצומצם, שאילו ינטל ממנו עוד מעט יטהר הבית. תוס' ד"ה ממת].

[פירוש אחר, שמה בצק על הפנים כדי שיקבלו גוון אדום].

רבי אליעזר מחייב על כל אלו חטאת.

בנטילת צפרנים ושערו ושפמו וזקנו משום גזוז, ובשאר השנויים במשנה יתבאר בגמרא משום מה הוא חייב.

מתניתין:

הנוטל צפרניו זו בזו, שבצפורן זו הוא קוצץ צפורן אחרת, או שנוטל את צפרניו בשיניו.

וחכמים אוסרין רק משום "שבות" בלבד. לפי שאין זה צורת המלאכות.

וכן התולש שערו בידיו, וכן שפמו, וכן זקנו שתלשם בידו.

גמרא:

אמר רבי אלעזר: מחלוקת רבי אליעזר וחכמים, דוקא כשנטל צפרניו ביד, אבל אם נטלן בכלי — דברי הכל חייב⁽⁶⁾.

וכן אשה הגודלת, קולעת שער ראשה.

וכן הכוחלת את עיניה בצבע כחול מסביב לעין.

ומקשינן: פשיטא? שהרי מחלוקתן דוקא הנטלן "זו בזו" תנן.

וכן הפוקסת סורקת שערה ביד או במסרק⁽⁵⁾

ראשן להדביק השערות זו בזו ולהשכיבן על הראש וזה דומה לבנין. [הובא בביה"ל ס"י ש"ג].

ועוד כתבו דדוקא בחצי זית. אבל בכזית שלם ממת גדול חייב אע"ג דעדיין נשארה הטומאה, כי מ"מ אהני במעשיו, שהרי לאחר שחתך הכזית מהמת הוא עומד בפני עצמו, ואם יוציאו את המת מהבית עדיין יטמא בגלל הכזית הזו, נמצא שבהוצאת הכזית גרם טהרה לבית.

6. דחכמים סברי כרבי יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה. דנטילת צפרנים הוי מלאכה שאי"צ לגופה שהרי אינו צריך לצפרנים עצמם אלא כונתו לסלקם מעצמו. והגמרא ידעה שחכמים במתניתין לא סברי כר"ש לפטור אף בכלי, דא"כ היה להם לפלוגי בכלי להודיעך כחם דחכמים. תוד"ה אבל.

והריטב"א כתב דכיון דכזית חשוב בעלמא לטמא, חשוב גם להוצאת שבת, ואע"פ שאינו נהנה כלום בהוצאתו.

אולם דעת הרבה ראשונים דגזיזת צפרנים ושערות הוי מלאכה הצריכה לגופה אף באינו צריך לצפרנים ושערות עצמם, והואיל והוא צריך ליפות עצמו בגזיזה הזו. ועוד שהרי במשכן גזזו את השער לצורך יפוי העור ולא לצורך הצמר. עיין בריטב"א ורמב"ן לקמן קו א, ובביה"ל רס"י ש"מ ד"ה וחייב.

5. רש"י. והתוס' בד"ה פוקסת, הקשו, א"כ למה לא תני סורקת, והריב"ש הקשה דסורקת אסור משום תלישת שערות ולא משום בנין, כדאמרינן בגמרא. וביאר הריב"ש דאין כונת רש"י לסריקה ממש אלא תקון אחר הוא, ואפשר שהוא התקון שעושין הנערות שאחר שראשן סרוק היטיב ואין בו חשש תלישה ורחצין המסרק בשמן טרוף במים ומעבירין המסרק על

ומתרצינן: מהו דתימא: לעולם רבנן בכלי נמי פטרי. היות שהם סבורים כי המהות של מלאכת גוזז הוא רק בגוזז צמר בהמה.⁽⁷⁾ והא דקתני במשנה באוקימתא שנטלן "זו בזו" הוא כדי להודיעך כחו דרבי אליעזר, דאפילו ביד חייב.

קא משמע לן דדוקא ביד פטרי רבנן, משום שאין דרך גזיזה ביד, אבל בכלי חייב משום גוזז גם על נטילת צפרנים.

ואמר רבי אלעזר: מחלוקת רבי אליעזר ורבנן היא דוקא כשנטל צפרניו בידיו לעצמו. דסבר רבי אליעזר שאדם יכול לאמן את ידיו ולגזוז בהם לעצמו את צפרניו.

אבל הנוטל צפרנים לחברו — דברי הכל פטור. לפי שאינו יכול לגזוז היטב לחבירו בלא כלי.

ומקשינן: פשיטא? שהרי "צפרניו" תנן.

ומתרצינן: מהו דתימא: לעולם רבי אליעזר הנוטל צפרנים לחבירו, נמי מחייב. והא דקתני במתניתין הנוטל "צפרניו" הוא כדי להודיעך כחו דרבנן, שאפילו לעצמו פטור.

קא משמע לן שרק לעצמו מחייב רבי אליעזר.

שנינו במשנה: וכן שערו.

תנא: הנוטל שיער כמלא פי הזוג, כשיעור שראש המספרים מכיל, חייב.

[לרבנן דוקא בכלי ולרבי אליעזר אפילו ביד, ואתא לאשמעינן שיעורא].

ומבארינן: וכמה הוא מלא פי הזוג?

אמר רב יהודה: שתיים שערות.

ומקשינן: והתניא בסיפא דההיא ברייתא: ולקרחא, שהזהירה התורה "לא תשימו קרחה בין עיניכם למת" — שתיים שערות.

משמע דכמלא פי הזוג הוא שיעור אחר!

ומתרצינן: אימא: וכן לקרחה — שתיים, והוא השיעור של כמלא פי הזוג.

תניא נמי הכי כרב יהודה דכמלא פי הזוג הוא שתיים: הנוטל מלא פי הזוג בשבת, חייב.

וכמה מלא פי הזוג? שתיים.

רבי אליעזר אומר: אחת.

ומודים חכמים לרבי אליעזר במלקט שערות לבנות מתוך שחורות שאפילו בשערה אחת חייב, מפני שהוא מקפיד אפילו על שערה אחת לבנה כדי שלא יראה כזקן, הלכך חשיבא מלאכה בכך.

[והוא הדין שערה שחורה מתוך לבנות. משנה ברורה סי' ש"מ סק"ד בשם התוספתא].

ודבר זה אף בחול אסור ללקט לבנות מתוך שחורות, משום שנאמר "לא ילבש גבר שמלת אשה". ודרך הנשים להקפיד על כך כדי להתנאות.⁽⁸⁾

תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר:

7. רש"י. והתוס' בד"ה אבל, הקשו עליו, דזה

פשיטא דבכל בעלי חיים שייך גזיזה ולא היה

צפורן שפירש רובה מהיד, וציצין רצועות עור דקות שסביב הצפורן שפרשו רובן, וקרובות לינתק.

ביד — מותר להסירן.

בכלי — חייב הטאת.

ומקשינן: מי איכא מידי דבכלי חייב הטאת וביד מותר לכתחלה? שכיון שבכלי חייב הטאת הרי שביד אסור על כל פנים מדרבנן, גזירה אטו כלי.⁽⁹⁾

ומתריצין: הכי קאמר רבי שמעון בן אלעזר: אם פירשו רובן — ביד מותר, בכלי פטור אבל אסור. שהואיל וקרובין לינתק כתלושין דמיא. ואין בהם משום גזיזה מדאורייתא.

לא פירשו רובן — ביד פטור אבל אסור, בכלי חייב הטאת.

אמר רב יהודה: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הא דמתיר רבי שמעון בן אלעזר להסיר ביד כשפירשו רובן, והוא: שפרשו כלפי מעלה, לצד ראשי אצבעותיו [שהן למעלה כשמגביה ידיו], ומצערות אותן. דבמקום צערא לא גזרו רבנן כשהוא מסירו ע"י שינוי דהיינו בידו. [משנ"ב סי' שכ"ח ס"ק צו].

שינוי במשנה: וכן הגודלת.

והוינן בה: גודלת כוחלת ופוקסת — משום מאי מחייבא?

אמר רבי אבין אמר רבי יוסי כרבי חנינא:

גודלת, הקולעת שערותיה חייבת — משום אורגת.

כוחלת חייבת — משום כותבת שמוליכה את המכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות. [ועיין בקהילות יעקב שביאר אמאי אין הכוחלת חייבת משום צובע, לפי שאין הצבע הכחול נועד לצבוע את סביבות העין כדי ליפות את סביבות העין בצבע הכחול, אלא הוא נועד כדי להבליט את העין. וכל צביעה שאינה לצורך יפוי הדבר הצבוע אלא היא נועדת להביע ענין מסוים, כגון הצובע בצבע אדום לאות אזהרה, אין זה צובע אלא כותב, שבצבע הוא מביע מסר].

פוקסת — משום טוהה, שמיישרת את שערותיה בין אצבעותיה כשהם מסתלסלים [ובמשנה פרש"י סורקת במסרק, ועיי"ש תוד"ה פוקסת]. ולפירוש אחר, דפוסקת שמה בצק על הפנים, הרי הטוייה היא בבצק, שעושה ממנו כמין חוט.

אמרו רבנן קמיה דרבי אבהו: אמאי חייב? וכי דרך אריגה בכך? ⁽¹⁰⁾ וכי דרך כתיבה בכך? וכי דרך טויה בכך?

או משום דלא מינכרא מילתא בחדא שעה. עיין רמב"ם וראב"ד הל' ע"ז פ"ב ה"י, וריטב"א.

9. הקשה השפת אמת, הא מצינו לעיל עד א בכורר דבנפה וכברה חייב הטאת, וביד מותר.

מקום לטעות בזה, אלא דהוה אמינא דפטרי רבנן בכלי משום מלאכה שאינה צריכה לגופה, כר"ש.

8. נחלקו הראשונים אי אסור מהתורה או מדרבנן, דעיקר קרא אתא לתכשיטי אשה ממש,

אלא, אמר רבי אבהו: לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוסי ברבי חנינא:

צה-א כוחלת חייבת משום צובעת.

גודלת ופוקסת חייבת משום בונה, וכדמפרש ואזיל.

והוינן בה: וכי דרך בנין בכך?

ומשנינן: אין! כדרש רבי שמעון בן מנסיא:

כתיב "ויבן ה' אלהים את הצלע" — מלמד הכתוב באומרו "ויבן", שקילעא הקב"ה לחוה את שערה, והביאה אצל אדם הראשון.

שכן, בכרכי הים קורין לקלעיתא, קליעת שיער, בניתא.

הרי, שקליעת שיער נחשבת לבנין אצל אדם [וכן פוקסת שהוא תיקון השיער. ולפירוש אחר שמאדימה עור פניה נמי שייך בנין שהוא תיקון האשה. תוס' ד"ה פוקסת, מ"ק ט ב].

תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: הגודלת וכוחלת ופוקסת בשבת לעצמה פטורה, שאין זה דרך בנין לפי שאינה יכולה לבנות יפה לעצמה. אבל לחברתה, חייבת. שדרך בנין בכך, שרואה ועושה.⁽¹⁾

וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר: אשה לא תעביר סרק צבע אדום על פניה בשבת מפני שצובעת.

תנו רבנן: החולב, והמחבין, המעמיד חלב בקיבה כדי להחמיצו וע"י כן נפרש הקום [החלב הקרוש] מהחלב, או שנתן את הקום בכלי מנוקב, ונוטפין ממנו המים הפורשים מהחלב, והחלב הקרוש נשאר, והמגבן עשה מהקום גבינה, והיה באחד מאלו כגרוגרת.

וכן המכבד, מטאטא את הבית, והמרבץ, מזלף מים על הרצפה כדי שלא יעלה אבק, והרודה חלות דבש, מוציא את הדבש מתוך טבלאות השעוה שבתוכן נתון הדבש.

בכל מלאכות אלו, שמהות מלאכתן וחיוכם יתבאר להלן:

אם שוגג בעשייתן בשבת — חייב חטאת.

ואם הזיז בעשייתן ביו"ט — לוקה ארבעים.⁽²⁾

שכל אלו מלאכות דאורייתא הם: מכבד ומרבץ יש בהם משום בונה [עיי' בעיונים 4], והשאר מתבארים להלן.

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה בין

10. עצם הקליעה מצינו שנחשבת לאריגה, אלא כונת הגמרא שבשער המחובר לאדם לא שייך בו אריגה. ועוד שאין סופה של הקליעה להתקיים, שעומדת לסתירה, הלכך לא חשיבה מלאכה. תוד"ה וכי.

1. האליה רבה כתב דרשב"א סובר כרבנן, דהא

1. לא קאי אחולב ומחבין ומגבן שאין בהם איסור מדאורייתא ביו"ט, שהרי צורך אוכל נפש

2. לא קאי אחולב ומחבין ומגבן שאין בהם איסור מדאורייתא ביו"ט, שהרי צורך אוכל נפש